

285866

CĂTRE

FRĂȚII DIN UNGARIA

CUVINTE ALE UNUI VOITOR DE BINE,
— ÎMPOTRIVA —

RĂTĂCITIȚILOR ȘI CUMPĂRAȚILOR

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DE

N. IORGA

VALENIÎ-DE-MUNTE

—
TIPOGRAFIA «NEAMUL ROMĂNESC»

1910.

Prețul : 15 bani.

718753

CĂTRE

FRĂȚII DIN UNGARIA

CUVINTE ALE UNUI VOITOR DE BINE,
===== ÎMPOTRIVA =====
RĂTĂCITILOR ȘI CUMPĂRAȚILOR

DE

N. IORGA

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201702098

VĂLENIÎ-DE-MUNTE

—
TIPOGRAFIA «NEAMUL ROMĂNESC»

1910.

INVĂȚĂTURILE

CE LE DĂ

MIHAI VITEAZUL

— CUVÎNTARE ȚINUTĂ LA TÎRGOVIȘTE,
ÎN ZIUA DE 8 NOVEMBRE, CU PRILEJUL PELERINAGIULUI
LA MORMÎNTUL LUI MIHAI VITEAZUL. —

1.

Persoanele venite cu noi nu mai au nevoie de a fi lămurite asupra scopului cu care am venit noi aici.

O fac aceasta pentru acea parte din Tirovișteni cari au venit să ne vadă și să ne asculte și căroră li exprim — în lipsa celorlalți — mulțămiri pentru primirea ce ni s'a făcut în acest oraș de cultură.

Venim fără niciun scop ascuns și fără niciun sentiment de interes personal ori de partid. Venim pentru biserica în care zace Mihai-Vodă, venim să prăznuim 310 ani de la împlinirea datei când o oaste românească a intrat în Bălgrad, în Alba-Iulia, prin dreptul biruinței, prin răsplata dreaptă

a unor silințe mari, a unor grele jertfe.
De aceea am venit.

Și eram datori să venim, chiar în împrejurările în care am venit pentru că atunci cînd s'au împlinit 300 de ani în capăt de la petrecerea evenimentelor care alcătuiesc epopoia anilor: 1595-1601, cînd s'au putut socoti trei veacuri depline de la isprăvile străbunilor, gîndul societății românești era aiurea, la micile noastre nevoi și patimi, la păstrarea locurilor cîștigate în lupta politică și la aducerea pe căile obișnuite a unor stăpîni noi.

Totdeauna, ca și la serbătorirea zilelor mari ale lui Mihai Viteazul, țara aceasta a fost prea ocupată pentru a-și pierde timpul în cultul eroilor săi.

Și mai era ceva care a împiedecat comemorația cuvenită. Sîntem deprinși a întreba, cînd e vorba de comoara amintirilor și de flacăra nădejdelor noastre, și pe dușmani, pentru ca și ei, aliații noștri, să ne îngăduie amintirea și așteptarea. Întrebăm Viena,

care întrebă la rîndul ei Pesta, dacă avem voie să serbăm pe acei cari, avînd o inimă, o îndrăzneală, un avînt, și-au îngăduit să cucerească pentru neam fără să întrebe nici Pesta, nici Viena.

De aceia, cînd s'au împlinit trei sute de ani de la marea biruință și de la fulgerătoare tragedia a lui Mihai Viteazul, de la înfrîngerea lui la Mirislău, de la răzbu-narea din Goroslău, de la Călugărenii celui d'întăiu luminiș de săbii românești libere, de la luarea în stăpînire a pămîntului românesc din Ardeal, de la întregirea prin cîștigarea Moldovei a trupului național românesc desrobit, de la trădarea și măcelărirea Viteazului, aceiași liniște neturburată ca și astăzi stăpîniă în Tîrgoviște, în mănăstirea Dealului.

Măcar astăzi și măcar noi am venit.

Și am fi venit într'un întuxerac și mai adînc cu și mai slabe puteri ca să ni facem datoria, către neam, de a lumina.

N'am venit la mormîntul lui Mihai Viteazul ca la orice mormînt. Căci sînt morminte închise și altele pe care nimic, nicio voință dușmană, nicio tiranie nu le poate închide. Și mormîntul lui Mihai Viteazul e dintre acelea care nu pot fi închise. Acolo se zbuciumă, neimpăcat și dureros, idealul nostru, și, cît timp va fi neîndeplinit acest ideal ce se zbuciumă în durere, nu va fi loc și ceas de odihnă pentru acel mort de acolo (aplause), care e viî în cugetele noastre, care e însăși viața, rîvnitoare spre dreptate, spre lumină, spre putere, a acestor cugete.

În Tirgoviștea moartă de azi, noi, cei viî, am venit astfel să vorbim cu Mihai, cel veșnic viî în suferință. Și, în tăcerea de mormînt de acolo, el ni-a vorbit, după clipa rugăciunilor de pomenire și a șoaptelor de nădejde.

Puhoiul neamurilor ne stăpînește și ne-a stăpînit, și față de acest blestem, atîta am știut să facem, — să ne întrebăm: pînă cînd această nemilostivire dumnezeiască,

până cînd această mucenicie a unui popor nevinovat? Și n'am înțeles că rugăciunile cerșesc în zădar mila cerurilor! N'am înțeles că adevărata rugăciune, primită de Dumnezeu în orice ceas, este aceia a muncii, a conștiinței de sine. Cerurile, care nu aruncă binecuvîntarea lor asupra cerșetorilor, se deschid, bogate în binecuvîntări, asupra activității omenești conștiente de scopurile ei, asupra vitejiei, asupra străduințelor îndărătnice, asupra isprăvii îndeplinite.

Prin fapta lui, așa vorbește Mihaï. El a venit într'un present netrebnic, pe care unii îl lingușiau și se folosiau de pe urma lui, alții îl îndurau, alții plîngeau și se rugau și cereau dreptate, iar el, innarmîndu-se, l-a răs pins.

Conștiință nouă și tare, luminată asupra drepturilor noastre și asupra puterilor ce erau în noi, el a izgonit cu sabia de foc a arhanghelului pe acei cari nu înțelegeau că trebuie să plece de pe pămîntul altui

neam. N'a chibzuit prea mult și n'a cerut sfaturi îndelungate înțelepciunii, care po-trivește drumul la fapte mai rare ori decit moralizează pe urma lor, după ce, fără dînsa, ele aû fost îndeplinite. Prin răscoala contra Turcilor el, stăpînitor slab peste țară slabă, el, nesigur de ai săi, a înfruntat pe cel mai mare Impărat al lumii, stăpîn pe cele mai uriașe puteri de bogăție și de oștire, a provocat lumea turcească, admirabil dis-ciplinată. Un viteaz, — aceasta înseamnă, adăugînd la acea slăbiciune, la acea nesi-guranță elementul personal care transformă și învinge. Astfel el a putut fi liberatorul unui neam românesc în glorie și jertfă, nu în socoteli și cerșire.

— Și, astăzi, pot să iea aminte cei ce în-treabă oracolul, cu minile pline de daruri, și stau pe gînduri între Viena și Pesta, între Impărat și Kossuth, între Kossuth și Justh. Liberarea unui neam se plătește cu singe, și neamul care n'are în present acest prisos scump de viață pentru a-și pregăti

viața viitorului, acela să-și suporte robia în tăcere. Căci nimic nu se poate dobîndi —, cum o spunea în biserică președintele nostru, — decît prin sine însuși, prin ce-ți gătești luptînd cu primejdia vieții, cu generoasa risipă a singelui tinăr.

Nu pe o cale plină de flori, zvirlite din dreapta și din stînga, pe cînd de sus plouă lumina cerului albastru, ci pe calea tragică a trupurilor calde, stropite de singe, se merge drept la izbîndă. Cu ostașii, și nu cu cerșetorii neobosiți ai tuturor vremurilor! Biruința smulsă la Călugărenii lui Sinan-Pașa n'a fost, astfel, fapta unui singur om, ci a unui neam întreg, a miilor de tineri cari de bună voie s'aun coborît supt brazdă, jertfindu-se pentru ca să putem trăi noi cei de astăzi.

Și iată o întăie învățătură pentru cei ce se duc acolo la mormîntul Lui, de unde se revarsă în veșnic izvor cuvîntul de viață: că pentru a putea trăi o viață, ce ți-a fost

dăruiată, ești dator s'o meriți, ca om și ca neam, în fiecare clipă.

II.

Și a doua învățătură ni vine din greutatețile carierei lui, din suferința și moartea străbunului.

După Călugăreni, avîntul războinic îl ducea mai departe, într'un mare vifor de patimă, de primejdie, de osteneală și suferință. Innainte de-a trece, el, Domnul muntean liber, în Moldova, innainte de a intra în Iași și la Suceava, făcînd să tresară de mindrie în mormîntul lui de la Putna Ștefan-Vodă-cel-Mare, unind gloria lui nouă cu sfînta glorie veche, el a pătruns în Ardeal, trecînd Carpații despărțirii seculare. In ceasul acesta la Șelimber se innalță fără pomenire, lipsită de recunoștința învinșilor și de tămîia celor de un neam cu învingătorii, movila morților noștri din

ceasul cuceririi, asupra căroră n'au curs încă lacrimile noastre jurînd răzbunare, răsplată.

Dar nu ca induioşat Domn român întra Mihai-Vodă în Ardeal, ci, după idealul timpului aceluia, ca mîndru cuceritor. Acel, care în 1595, dezrobia Ţara cu un mare gest eroic, pătrundea în Ardeal, nu cu acea conştiinţă care se răspîndeşte astăzi mîntuitoare, ci ca represintant al drepturilor Împăratului de la Viena, al dinastiei habsburgice, care totdeauna a ştiut să întindă mîna cînd crede că folosul se poate avea fără risc, să o retragă după ce s'a fript şi să găsească pe alţii pentru a-şi arde mînile ca să i-l scoată din flacăra primejdiei.

În Iunie 1598, cinstitul, credinciosul Mihai-Vodă, om al vremurilor de cinste şi credinţă, virtuţi pierdute de atunci, jura în mănăstirea Dealului, în faţa represintanţilor imperiali, urămîntul de credinţă Împăratului creştin. Deci, el vasal, eroul libertăţii noastre? Dar nu

e deosebire între vasalitatea declarată de atunci și între cea de azi, nedeclarată. Sînt vasalități cu libertate și este o libertate unită cu cea mai păgubitoare robie. Eram stăpîni atunci, la noi acasă, pe bogăția noastră, pe idealul nostru. Azi, în vremea neatîrnării, a gloriei, a strălucitoarei coroane ridicate, într'o ultimă mișcare, de mîinile tinere care înțepeniau de atingerea morții pe cîmpul de luptă, noi nu mai sîntem stăpîni pe bogățiile noastre, și nu prin tirania din afară, ci prin frica din lăuntru chiar, ni se interzice dreptul de a păstra idealurile noastre.

Și, întrînd în Ardeal, a găsit Mihaî multă lume, de nații, suflete și limbi deosebite. A găsit pe Ungurii neîmpăcați, cari strigau că mai bine ar trimete Împăratul din curțile sale un mătîrător decît să li impuie pe acest „Valah“.

A găsit pe Sași, conștienți pînă azi că, dacă sînt acolo și trebuie să fie, o datoresc marii lor nații, luminate, solidare și puternice, ai căror represintanți sînt ei aici, la poalele Carpaților.

Dar a găsit și pe Romîni săi, cari-l așteptau.

Astfel se dovedia și atunci că mai adevărat decât cugetarea critică a celor de sus e instinctul sigur, pornind de la puterile cele mari ale vieții, de la tainele organismelor naționale, al mulțimilor omenești. Și s'a sculat astfel în ceasul izbăvirii, s'a sculat sat cu sat la vestea intrării lui Mihai. În văile munților, pe întinderea șesurilor, mii de mii, în sate bătrâne, au nădăjduit și au aclamat. Aceia cari, și azi, după trecere de 300 de ani, în robie și umilință, în indiferența noastră desăvârșită față de ei, sînt în așteptarea Craiului, a Împăratului românesc, pe care-l cer cei din Ungaria, cînd n'au dreptate de la Unguri și pe care-l văd în viitor țeraniî bucovineni, cînd, în umbra unei ctitorii a lui Ștefan Împărat, întrebă pe oaspetele din Țară cînd va să vie Împăratul românesc cel nou.

Aceasta era, și e până astăzi, după cele trei sute de ani de indiferență din partea noastră, starea de spirit a țerănimii de acolo. Dar Mihai Viteazul era un om politic—adesea ori așa de puțin, și de nesigur lucru, chiar cînd e cineva un adevărat om politic, și nu un biet politician —, și, ca un om politic, el se încredință

factorilor competenți, cari se chiamă azi în Ungaria Andrassy, Apponyi, Kossuth, Justh, iar la noi cum îi știm fiecare. Și „factorii competenți“, îndepărtându-l de ai săi la fiecare pas, pe neted drum de oficialitate, l-au adus la înfrîngerea de la Mirăslău, l-au întrebuițat la Goroslău și l-au tîrît la trădarea de la Turda.

Mare învățătură! Prin neamul nostru se putea îndeplini trainic idealul, dacă, întru cît era cu putință măcar, eroul ar fi ținut seamă de acest factor, necompetent. Tot geniul său militar nu i-a putut asigura însă biruința pe calea altora, pe care se rătăciseră pașii săi, după strălucirea ispitei. Călugărenii au fost sfărîmarea porților Iadului, și osîndiții nevino-vați strigau din dureri către Arhanghelul izbîndeii, dar el a mers înnainte, pe drumul de bucurii ispititoare, la capătul căruia îi zîmbia Raiul și-l aștepta prăpastia, și decît Iadul mai neagră. Greșeala de atunci nu mai trebuie repetată. Oriunde e o fărîmă din neamul nostru, de ea trebuie să ținem seamă întăiu. Din pămîntul nostru să scoatem aurul care-î zace în adîncimi.

III.

Și, acum, al treilea învățămînt, cel ce vine, după moartea eroului, din nerăzbunarea lui.

Niciun om mare nu e așa de mare încît el singur să poată îndeplini o operă mare.

Omul cel mai mare are nevoie de cei mai mici, de dorința de muncă, de setea de jertfă a lor. În această neapărată solidaritate omenescă 'n cele mai înalte lucruri ale vieții e o îmbărbătare și o mîngîiere pentru cine n'a fost ales din ceruri pentru a sta în frunte.

Nenorocirea lui Mihai Viteazul fu că el se găsi de la o vreme singur cu conștiința lui, cu încrederea lui în sine, cu vitejia și mîndria lui.

Oamenii mari însă cresc în puteri prin valoarea morală a societății în care trăiesc. Altfel se înneacă în trivialitatea vieții obișnuite, orî se sfarmă. Sînt oameni mari cari fac pasul greu d'intăiu, în jos, și în curînd numai un vârtej al apei murdare arată unde au dispărut; pe mormîntul lor nu se pune nicio cruce și nu se varsă nicio lacrimă. Și sînt oameni mari cari nu consimt a întovărăși, pentru avantajile lor personale, în păcatele ei o societate ordinară.

Eu se zdrobesc. Dar, chiar dacă un astfel de om se zdrobește, zdrobirea lui nu e zădarnică. Peste tragedia lui plutește o amintire veșnică pe care n'o pot nimici acei cari l-au ucis și, neapărat, vor veni timpuri care se vor curăți prin aducerea aminte a celui care a suferit martiriul.

Așa fu soarta lui Mihai Viteazul. Dacă s'ar fi sprijinit pe o societate însuflețită de spiritul său, el n'ar fi rătăcit ca un prigonit de soartă pe pământul Țerii căreia-i dăduse libertatea. N'ar fi rătăcit ca un fugar de la Buzău la Argeș, de la Argeș în Oltenia, în mîndra Olteniei unde fusese și el Bar al Mehedinților și care acum stătea nesimțitoare la nenorocirea lui. Nu și-ar fi sîngerat fruntea de treptele tronului prea-înnalt. Nu s'ar fi întors brațul la braț cu Basta și nu s'ar fi întîmplat apoi ce s'a întîmplat la Turda.

O țară întreagă s'ar fi ridicat să-l apere, să-l înnalțe, să-l răzbune, și s'ar fi văzut ce poate face o țară întreagă.

L-a ucis crima lui Basta, dar noi întăiu, strămoșii noștri. L-a ucis siguranța lui Basta că nimeni nu se va ridica să-l răzbune, că după

uciderea lui va rămînea partidă împărătească la noi, pe care n'o va desgusta nedreptatea și n'o va cutremura crima.

Astfel Mihaï a perit din lipsa de conștiință a poporului său. Dar veacuri au trecut, și conștiința noastră învie la lumina amintirii lui.

Noi îi vom da capului profanat, scos astăzi spre priveala curioșilor și doritorilor de distracție, un mausoleu de marmură. Dar piatra de de-a-supra lui nu l va închide. O cheie de aur vom păstra-o pentru a deschide mormîntul în ceasul care se va cuveni. Cultura românească-l va pregăti, prin toate așezămintele ei, și prin acesta al nostru în care pătrunde și o rază din alt ideal. Cheia de aur o vom ținea aproape de inima noastră. Și în ziua cuvenită cu ea vom atinge mormîntul, și el se va deschide pentru a crește puterea conștiinței noastre cu puterea minunată a Viteazului ce așteaptă.

II.

CHESTIA NAȚIONALĂ :

Datoria României

BCU Cluj / Centrul ^{SI A} University Library Cluj

                     Romînilor neliberi.

(Idei din conferința ținută în Galați pentru Liga Culturală la 9 Novembre.)

Toată lumea consideră chestia națională din punctul de vedere politic. Și o consideră cu o deosebită nerăbdare, căreia îi urmează de la o vreme o neapărată desiluzie. Chestia națională e pentru cei mai mulți chestia Romînilor neliberi cari trebuie să fie incorporați fără zăbavă la România, fără care orice interes pentru această chestie trebuie să se piardă. Hotarele noastre trebuie întregite dintr'o zi pe alta cu Ardealul, părțile ungurești locuite de Romîni, cu Bucovina, cu Basarabia.

De aceia a fost salutată cu atîta căldură și urmată, un timp, cu atîta credință Liga Culturală. Ea trebuia să facă minunea.

Minuni se făceau în alte timpuri cînd

oamenii nu le cereau așa de mult ca astăzi. Și atunci când Dumnezeu străbătea, în chip de om, pământul, răspîndind minunile sale, mîna lui nu era deschisă asupra oricui. Era răsplătit prin minune acela care și fără minune, prin logica faptelor sale, ar fi cîștigat ceea ce trebuia să cîștige. Astăzi, cererea de minuni, așa de deasă, nu e altceva decît un certificat de nevrednicie.

Chestia națională, ca și celelalte elemente ale vieții noastre sufletești, trebuie coborîtă din regiunile superioare și zădarnice ale iluziilor romantice și visărilor sentimentale. Trebuie să înțelegem că am mers pe un drum greșit, care părea așa de scurt și de ușor fiindcă nu ducea decît la o înșelare de sine. O chestie care nu înaintează — și, în multe privinți, chestia națională n'a înaintat de loc; supt raportul politic de sigur că n'a înaintat — dă dovada că ea a fost rău îndrumată. Ea n'a fost apropiată de rezolvire, și o chestie rău servită nu va fi rezolvită niciodată.

E și mult mai grea, mai felurită, mai vastă chestia națională decum o credeau oamenii cu așteptările răpezi. Ea se întinde asupra întregului teritoriu românesc și asupra tuturor domeniilor de viață ale neamului nostru. Privită cum se cuvine — cea d'întăiu condiție pentru a o servi cum se cuvine, ea e *valorarea noastră națională exclusivă în tot cuprinsul teritoriului locuit de Români.*

Ea poate fi servită deci numai printr'o stăruitoare operă de muncă pe toate terenurile, aici și aiurea. Ea cere colaborarea în același sens, după aceiași concepție, potrivit cu aceleași principii, a Românilor din toate locurile, fără nicio deosebire de clasă, în toate domeniile vieții naționale.

II.

Pentru chestia națională astfel înțeleasă, cea mai mare datorie o au Români din Regat. Ei trebuie să trateze toate problemele lor actuale, de economie, de cultură,

de viață socială, ca niște capitole ale chestiei naționale, neconținut deschise.

De la început ne lovim însă de o mare greutate, care ține chestia în lumea zădărnică a teoriilor și tînguirilor. Cine să servească în România chestia națională? Societatea? Dar ea nu există încă, în afară de Stat. În condiții normale, societatea crează, controlează, îndreaptă Statul. La noi ea nu există în acest sens. Statul nu o represintă, ci o înlocuiește, el n'o servește, ci o domină, distrugînd-o sufletește.

Și Statul, măcar, poate el să îndrumeze societatea, de silințele căreia să aibă nevoie pentru scopuri superioare? Nicî nu dorește s'o facă, fiindcă nu vede acele scopuri superioare, nicî nu poate. El n'are direcțiile sale statornice, tradiția sa neschimbată, rosturile sale trainice. În serviciul asociațiilor de interese particulare, el nu e azi ceia ce a fost ieri și ceia ce va fi mîni. Și, în toate înfățișările lui, el nu e niciodată ce trebuie

să fie, depositarul conștiinței naționale și represintantul intereselor unui neam.

De aici inacțiunea, amorteala, neființa noastră morală.

III.

Cum poate fi servită, în aceste împrejurări, chestia națională pe terenul economic?

Dacă e vorba numai de ajutarea bănească a Românilor de dincolo — și supt acest cuvânt se înțeleg doar Ardelenii și ceilalți Români de supt Coroana ungară, căci Bucovina e de mult părăsită, Basarabia cu totul uitată, iar Români din Peninsula Balcanică, pretextul pentru risipa unui milion pe an din budgetul Statului —, ne găsim înaintea chestiei bisericești și școlare. De fapt, o singură chestie, școala și biserica înfățișând formele cele mai firești și esențiale de manifestare a vieții naționale. Cine le desparte, face rău neamului: cel care introduce în Biserică spiritul exclusiv clerical, ca și acel ce să-

virșește un și mai greu păcat introducînd punctul de vedere mirean în Biserică ori încercînd s'o dărîme după interesele mirenilor.

Unde nu e această chestie gravă, bisericească-școlară a Romînilor, alcătuiînd o chestie de viață pentru dînșii? În Peninsula Balcanică față de Greci, pe alocurea și față de Bulgari. În Basarabia față de stăpîniî ruși: două milioane de țeranî romîni n'aũ, acolo, o singură școală românească, o singură biserică în care numai graiul nostru să fie întrebuintat pentru legăturile credincioșilor de neamul românesc cu Dumnezeu. Abia dacã, de un timp, s'a îngãduit, mai mult pentru cetire, ca o parte din cãrțile bisericești să fie prefãcute iarãși în românește. În Bucovina școala e a Statului, care nu ne iubeste; Biserica ni-o disputã Ruteniî, — tovarãși nechematî și neiubitî: azi noi, vechiî credincioși, cari ni avem mormintele strãmoșilor în biserică, îndurãm lingã noi pe caliciî vagabonzi, cari, obraznic,

întăriți de pomana noastră, s'aũ întins până aũ luat, în străni, locurile de cinste ale citorilor.

Dar vedem chestia bisericească-școlară mai mult în Ungaria. Acolo Statul, stăpînit de neamul unguresc, își dă toate silințele pentru a nimici adăposturile cele mai sigure ale limbii, ale sufletului nostru. El luptă împotriva Dreptății, sprijinit însă pe dreptul de a trăi al fiecărui neam, pe tendința lui de a încălca în dauna neamurilor mai slabe decît dînsul. Ultimele lovituri ce s'aũ dat acolo Bisericii și școlii românești ne-aũ emoționat puternic.

Am fi vrut să ajutăm. Nu mai rămîne îndoială. Dar cum, cu ce mijloace? Cine nu cunoaște destul de bine împrejurările, se poate gîndi a cere de la Sibiiũ și de la Blaj lista școlilor în primejdie de a peri, a bisericilor care aũ nevoie de ajutor. O subvenție cît de bogată ar fi, însă, numai ca o picătură de apă căzută pe buze uscate. Lista școlilor amenințate, a bisericilor pri-

mejdute e lungă: ea merge până la cea din urmă școală și până la biserica cea din urmă. Toate sînt osîndite: clipa îndeplinirii osîndei nu se poate prevedea. Ea poate veni pentru oricare, oricînd. Ce bogăție n'ar trebui din partea Statului, a societății pentru un sprijin efectiv?

De unde însă acest sprijin? Românii din Regat ar putea din prisosul lor. Fată de marea datorie ce o avem peste hotarele noastre, ființa însăși a acestui prisos e o mare datorie. Statul poate avea un prisos însă numai din buna gospodărie, societatea, din muncă și din economie, din buna stare a tuturor, din chibzuirea șocotelilor fiecăruia.

Dar pe budgetul nostru sînt multe guri. Doar el crează, întretine, îndeamnă toată viața noastră politică! De zece ori mai mare decît acum să fie, și el n'ar ajunge tuturor poftelor și chefurilor! Iar societatea românească din Regat cuprinde 5.000.000 de săraci permanenți, cari se îndoiaie tot mai

mult supt povara Statului modern. Ceî de sus n'ar avea de ajuns pentru acești săraci *de aici*, și ei depositari credincioși ai sufletului național, și ei Romîni cari trebuie salvați din miserie și incultură! Și dacă această societate *de sus* n'ar fi însăși săracă, dacă nu s'ar săraci printr'o gospodărie rea... Dar același om care n'are francul pe lună pentru Ligă, găsește în fundul buzunarelor sale său la creditorî suma ce-î trebuie pentru a figură la represintațiile actorilor, musicanților, adesea de mîna a treia, pe cari nu dorința de a ne cunoaște, nici iubirea pentru noi, nici mania ambulatorie nu-î aduce aice, înaintea unui public inferior, care nu li poate înțelege arta în toate finețele și alusiile ei, și cari pleacă, nu cu admirație față de dărnicia noastră, ci cu sentimentele chelnerului pe care vanitatea cuiva l-a dăruit cu un bacșiș extraordinar!

«Eū îmi apăr sărăcia, și nevoile, și neamul», zice Mircea - cel - Bătrîn, în poema adînc-înțeleghătoare a marelui poet, lui Baie-

zid, stăpînul, crescînd din ce în ce mai mult, al celei mai puternice oștiri. Dacă l-am avea astăzi pe Mircea între noi! De inima lui, de vitejia și socoteala lui bună am avea atîta nevoie! Dar, ridicîndu-se din mormînt, și el ca și Ștefan ca și Mihaî, ca și ceilalți Domni mari ai nației, ar trebui să se schimbe, să îmbrace sufletele lor cele mari în forma pe care timpurile noastre o impun cui voiește să biruiască. «Sărăcia» și «nevoile» se potriveau pentru acele timpuri; ele puteau fi *atunci* o putere. Păstorii idilici treceau senini privind la cerurile albastre; azi, mîni harnice trebuie să scormonească pămîntul negru. Cu bogăție sîntem datorî și față de noi și față de ai noștri. Fără ea, nu numai că nu putem să-i păstrăm pentru noi, să-i atragem spre noi, dar nu putem trăi nici noi, aici, pe pămîntul nostru îngust. Țară săracă, țară pierdută; neam sărac în țară bogată, neam care va peri înaintea acelor cari vor ști să culeagă, să păstreze, să crească bogăția acelei țeri!

Cu aceia nu se începe frăția. Dulce teorie, aceia că toată munca din România e românească, toată bogăția dintr'însa e bogăție națională! A spus-o unul, foarte mîndru de această formulă, chiar aici în Galați! E așa de potrivită pentru ca și mai departe noi să fim, în economia noastră națională, numai ceia ce sîntem, iar ei să fie tot ceia ce sînt! Numai cît această teorie presupune că bogăția dintr'o țară stă ca într'un iaz bine închis: izvoarele din adîncul său îl hrănesc și nicio picătură de apă nu trece peste iezătură. Dar bogăția țărilor, care nu poate veni decît din aceste adînci izvoare naționale, găsește atîtea căi de a se furișă afară de cuprinsul vechilor iezături putrede! Și atunci se poate ajunge la un iaz gol, cu izvoarele secate, pe cînd apele lui, unite cu alte riuri, curg acuma departe, înflorind și umplînd de roadă *alte* cîmpii!

Izvoare naționale în viața noastră economică, cuprins strict național pentru revărsarea lor, — acestea se cer pentru ca bo-

găția noastră să fie în adevăr a noastră, pentru ca ea să ni ajungă, pentru ca să se reverse binefăcătoare numai unde voim noi, peste alte plaiuri *românești*! Chestia națională politică așteaptă această nouă prefacere economică pentru a prinde viață în adevăr.

IV.

Și ea așteaptă o prefacere asămănătoare în ordinea culturală.

Dincolo se suferă pentru limba noastră. Sufăr oamenii cari n'au călcat legile, n'au jignit persoana saŭ averea aproapelui, ci aŭ numai vinovăția grea de a fi rostit saŭ scris cuvînt românesc, care duce după el în chip firesc simțire românească, suflet românesc. Sufăr în închisoarea de Stat, ori chiar în temnița hoților, pentru că aŭ lăudat un condamnat, alt Român, osîndit pentru aceiași grea vinovăție.

Aceste jertfe le cere acolo limba noastră,

stifletul nostru. Și se pare că sînt foarte scumpe, de vreme ce unul după altul oamenii se îndeasă la rău, la suferință și la boală, la zdrobirea carierei și părăsirea familiei, pentru acest motiv al graiului național.

Îi compătimim, dar nu-i înțelegem. Altfel ei n'ar găsi aici la noi, pe pămîntul românesc liber, aceeași limbă românească izgonită aproape cu totul din viața claselor superioare, care păstrează o modă, ce nu e numai copilărească, ci se aseamănă cu trădarea de neam. Ce li putem cere fraților noștri, ce datorie li putem aminti, cînd cele mai mari și mîndre familii românești părăsesc așa de rușinos datorია lor cea mai elementară!

Și în acest domeniu, aici la noi întăiu, chestia națională stă deschisă. Pe de o parte, prin desăvirșita lipsă de cultură a stratelor adînci ale națiunii, iar, pe de alta, prin înstrăinarea aproape absolută a claselor de sus.

Și, alături cu iubirea pentru limbă, pentru

literatură și artă, pentru sufletul românesc, mai e o datorie: întoarcerea la tradiția specifică a neamului nostru, tradiție pentru alcătuirea căreia s'a cheltuit atîta muncă, atîta inteligență, atîta gust. Toată viața noastră intelectuală de astăzi să se inspire din continuitatea de cultură ce s'a desfășurat pe acest pămînt. În ea să trăiască tot ce inteligența și forța românească au cucerit spre a crea astfel o comoară, necontenit îmbogățită, pentru neam.

Din prisosul acestei culturi naționale vor putea trăi atunci alții viață românească, în alte domenii ale aceleiași vieți.

V.

Adesea facem greșeala de a vedea pe frații noștri ca pe niște oameni bolnavi, storsîi, stînși pe un pat de mucenicie, și ne grăbim a face pe lîngă dînșii pe sora de caritate, ori pe bocitoarea. E aceeași greșeală care se face și față de țeranii noștri, căroro li

se plînge la cîmpătuș fără a li se întinde mîna pentru ca «să umble și să fie vii», prin muncă.

Și aici sentimentalitatea trebuie părăsită. Puteri, talente, — vitalitate care așteaptă numai să fie scoasă din amorteală, este în acest neam, oriunde l-ai privi, fără deosebire de clasă și de Ținut. Ea trebuie să se lămurească însă asupra tăriei și menirii ei. Din ațîpeală trebuie s'o trezească îndemnul spre lucru și mai ales exemplul cui poate să-l dea.

Și cei de «dincolo» au însă față de sine însiși aceiași mare datorie de a rezolvi chestia națională pe toate terenurile.

Fără a fi cîmpătat o concepție netedă, fără a fi statornicit un program deplin, ei fac mari silințe, care nu se pot lăuda în de ajuns.

În ordinea economică au multe și puternice bănci, unite într'un singur mînunchiu. Dușmanii lor naționali nu odată s'au gîndit să iea «Valahilor» acest sprijin, această armă,

minindu-i la băncile evreiești, care sînt «patriotice maghiare».

În ordinea culturală, țeranul în rîndul întâiu ține biserica și școala. El care dă birul său Statului străin, dă bir sufletului românesc și bir Dumnezeuului Romînilor. Și se bucură că poate s'o facă, întru atîta întru cît îl iartă nevoile lui. El știe că acelea sînt creațiunile lui și veghează, bine înarmat, spre apărarea lor. Școli secundare românești se ridică pe temelul acestui învățămînt primar. De învățămîntul superior, cerut dăunăzi de studenți la Congresul din Iași, de la cine n'are urechi să audă așa ceva, nu poate fi nicio nădejde: acest învățămînt, menit să arăte marile îndrumări pentru viață, îl va da tot acela pe care-l chema ieri săteanul romîn care a intrat în temniță pentru că de la el cerea dreptatea; îl va da «Craiul românesc».

Ajung însă aceste bănci, aceste școli, această organizare economică și culturală?

Nu, n'ajung.

Prin credite acordate fără socoteală, prin execuții făcute fără milă, sute de ogorașe românești trec, pe urma activității triumfătoare a băncilor, în minii străine. Orice bancă lasă, pe urma dividendelor ce împarte, victime în drum. Și victimele în prosperitatea băncilor de dincolo, cu capital orășenesc, sînt cele mai dese ori țeranii romîni. Astfel nu se servește, în ordinea economică, marea chestie națională.

Veți fi auzit că în Banat sate întregi au ajuns a urî legea strămoșească, a se îngrozi de popa românesc, ca de un fals om al lui Dumnezeu și că ei cîntă, strînși prin șuri, proteste, imnuri de anabapțiști, de răsboțeați, de nazarenii, că ei se apropie astfel, în afară de confesiunile creștine recunoscute, de dușmanii lor unguri.

Veți fi aflat că în mai mult decît un cerc românesc locul de deputat pe care-l avuse un Romîn trece la un străin ori la un renegat. Și atunci presa românescă se plînge, inviuieste, blastămă. Au trădat preoții, au trădat

învățătorii! De ce au trădat neamul preoții și învățătorii și de ce au trădat legea răsbotezății din Banat?

De ce, în sfârșit, întregi Ținuturile românești nu mai au astăzi decît conștiința deosebirii brutale între bogăți și săraci, între cei cu drepturi și cei fără ele, de ce nu mai țin în seamă osebirile de neam pentru a-și iubi mai presus de orice neamul lor? De ce atîția țărani și încă mai mulți muncitori din orașe sînt cîștigați pentru propaganda socialismului internațional, făcut de străini, în limbă românească stricată, fără putință de înțelegere pentru nevoile și soarta neamului nostru? De ce se întîlnește, la ei ca și la noi, primejdia aceluiasi internaționalism socialist, servit de aceiași străini și pentru aceleași scopuri străine?

Răspunsul e lesne de dat: din lipsă de solidaritate națională, acolo ca și aici.

Aici, între țeranul satelor, între muncitorul, meșteșugarul, negustorul român al orașelor, între fruntașii vieții sociale, eco-

nomice, culturale, politice sînt prăpăstii adînci și negre ca Iadul, pe care numai sîlînțile conștiente ale unei generații întregi le-ar putea netezi, pentru ca o nouă viață să înceapă pe basă de sigură solidaritate românească, pentru ca, după ce de sus se vor da drepturile economice și politice firești cu iubire, de jos să vie colaborarea, cu încredere.

Dincolo, se aude din cînd în cînd — mai des decît la noi —, vre-un deputat care vine între alegătorii săi, nu ca să se mai aleagă odată, ci ca să se sfătuiască împreună, el adăogînd luminii politice, ei îmbogățindu-și cunoștințele de realitate prin expunerea nevoilor și dorințelor lor și dîndu-și, prin aprobarea lor, întărire și curagiu. Însă numai prin acest schimb de vederi se creiază o adevărată viață politică. Numai de aici poate să resulte organisarea sufletelor și, deci, siguranța biruinței. Numai prin aceasta se pot ținea la o parte oamenii și ideile care lucrează împotriva neamului, căci la ei, ca

și la noi, merge după ispita străinului acel care nu poate afla crezare, mângiere și ajutor de la ai săi.

Și acei preoți, acei învățători n'ar vota cu candidatul unguresc dacă până la ei ar merge acel mare curent de solidaritate națională, care-și iea de jos puterea și-și capătă de sus lumina.

Solidaritatea națională e deci întâia datorie față de chestia națională, chestia viitorului nostru ca neam. S'o întemeiem pe dreptate, s'o clădim cu iubire, s'o încununăm cu credință și speranțe.

Altfel tot ce facem nu poate fi decît: vorbe mari și iluzii zădarnice.

III.

Încă un avocat al Impăratului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— A. E. —

I.

Ziarele de dincolo fac zvon în jurul broșurii de curînd apărute a unui A. B. necunoscut, care a publicat în România un fel de mic catehism pentru întrebuintarea Romînilor din Ardeal și Ungaria, catehism al cărui sens, după multe pagini de expunere și încă mai multe de dedaluri și rătăcirî, se poate cuprinde în cuvintele: prin Papă cu Austria, și, dacă nu se mai poate astăzi: prin Papă, — măcar cu Austria fără Papă. Cele mai multe ziare de dincolo dau o mare însemnătate broșurii. «Tribuna», la care, multă vreme, a bătut vînt de către noi, naționaliști, vînt de primăvară și de vară, și la care, de la partidele noastre, începe

a sufla, odată cu toamna, un vînt de bătrîneță, — sperăm că, odată cu bătaia acestui vînt, frații vor căpăta, de unde trebuie, și blana necesară —, reproduce capitol cu capitol, cu o răbdare pe care nu o vor avea cetitorii, cărticica lui A. B.

A. B., — asta înseamnă: abecedar, azbuche, bucoavnă. Cu abecedarele, chiar cu acelea care se publică la București pentru Ardeleni, eu m'am deprins să n'am a face. Le învață și le cred copiii. Cînd sînt mai mari, numai dacă au interes să le învețe și să le creadă, ori să fățărească una și alta. Deci aș fi lăsat pe eminentul pedagog în liniștea anonimității sale curagioase, dacă, de la cele d'intăiu pagini, nu m'aș fi găsit pe urma autorului.

«Unirea cu Roma», «politica tradițională a României», «cultura romînă», spuse cu vorbe mari și înțelese în chip îngust, Academia Romînă ca basă de discuții. Am înțeles....

Cum nu s'au supărat răposatul Stolnicul

Cantacuzino, răposatul Mihaï Banul, tot Cantacuzino, și alții pentru atribuirii de opere din partea mea, atribuirii pe care le-a recunoscut la cursul său de literatură și d. I. Bianu, rog pe d. I. Bianu să nu se suture mai mult decît acești boieri mari, dacă voiă zice celui mai colegial coleg din Universitate și din Parlament și superiorului meu de la Academie: «Salve A. B.!».

Cu d. Bianu n'aș sta de vorbă mult. Scrisul său are această calitate, pentru ad-versarii, de a i se putea răspunde scurt. Din dedalurile și rătăcirile d-sale politice, în care se cuprinde o somație imperativă către Ardelenii săi de acasă de a se întoarce la prea-înnaltul prag habsburgic, aleg un capitol, acela în care se face argumentarea istorică. Îl aleg pe acela, nu ca istoric, căci, dacă d. Bianu nu rămîne în specialitatea sa, îmi va îngădui să nu mă îngădesc în hotarele specialității mele, ci-l aleg pentru că, în privința lucrurilor de azi, pot fi păreri subiective, mai mult sau mai bine întemeiate,

dar care cu greu se pot dovedi false una pe alta. Cu privire la lucrurile ce au fost însă, interpretarea personală s'a isprăvit: morții vorbesc singuri, prin înfringerile și suferințele lor, și cel mai dibaciū dintre tălmacii politicei lor nu li poate pune în gură alt graiū.

II.

D. Bianu pretinde că Stefan-cel-Mare, din care caută a face un sprijin al Abeceului său, a încercat să se apere de Turci «cu vecinii săi, cu Polonia și Ungurii». Neizbutind, s'a adresat «Papei de la Roma», de și era bun ortodox, de și Papa îl privia ca shismatic, pentru că «Papa era supremul represintant al intereselor europene», și Moldova, neamul românesc nu se puteau păstra decît «dacă se puneau în concordanță cu interesele Statelor și ale civilizației europene».

Ceia ce eră de dovedit pentru ca astăzi,

fie înainte, fie după ultima lovitură de la Viena, ai noștri de peste munți să se tîrască pe un drum înroșit cu singele semenilor lor, către Beciul mîntuirii. Căci Papa și Împăratul, una sînt, și, unde nu e Împăratul, e măcar Papa și, împreună cu dînsul, interesele permanente ale Europei.

Din nenorocire, d-le coleg Bianu, toată această argumentare e absolut neadevărată. Drumul la Beciu o fi ducînd pe alte căi, despre care atîta știu și pot să spun că nu se osebesc, căci ele duc de la Ardealul suferințelor prin Bucureștiul budgetelor spre Viena tuturor îndurărilor. El nu duce însă prin istoria acestui neam.

Va să zică nu e adevărat. Ștefan-cel-Mare n'avea în el nimic din însușirile unui om comod și ale unui milog. *Prin el însuși*, era pentru dînsul, ca și pentru cei mai luminați din Domniile noastre, singura lozincă posibilă a unei politici românești. Pe Poloni și Unguri i-a înîntrebuințat pentru nevoile lui. E sigur că mintea lui cumpănită de

Moldovean care nu putuse învăța nici de la Greci, nici de la Iesuiți, n'a hrănit niciun proiect politic și nu s'a întins în marginile niciuneia din nebuniile care se chiamă sisteme de alianță națională.

Pe o veșnică schimbare, după interese în continuă orientare, se razimă orice politică internațională. Căci între politica internă și cea externă e o mare deosebire. Politica internă trebuie supusă nevoilor unui neam; prin urmare ea are scopul său în ea însăși; astfel ea poate și trebuie să fie statornică. Politica externă are scopul său în afară de cercul de acțiune și, prin urmare, ea nu se poate și nu trebuie să aibă o unitate, care ar fi numai dăunătoare, în mijlocul schimbărilor internaționale. De aceea, națiunea e hotăritoare și aici, în lipsa unui principiu permanent și sacru de viață internațională.

Ștefan a înfruntat pe Turci atîta vreme cît aceștia îl amenințau cu desființarea. Atunci cînd a putut să asigure liniștea țerii

sale, fie și prin pierderea celor două cetăți ale Dunării și Mării Negre, el a făcut pacea sa cu Turcii. Sentimentul lui creștin a rămas, dar el făgăduia să-l dovedească numai în cazul unei mari acțiuni europene împotriva păgînilor.

Aceasta e politica lui Ștefan-cel-Mare. Papa? O vistierie, la care Ștefan făcea apel, crezînd că are drept să-l facă. Și atît. Habsburgii? Aliați de o clipă supt unghiul special al intereselor ungurești, deschise printr'o succesiune la tron. Europa? Nu conceptul geografic, ci conceptul politic! Dar acest concept încă nu exista atunci. Exista conceptul Creștinătății, sau, mai bine, *tindea* să existe. Și fiindcă niciodată n'a putut să existe, Ștefan a întins mîna Sultanului.

III.

Cu Ștefan prin urmare s'a isprăvit. Mihail Viteazul vine la rînd în argumentarea d-lui

Bianu. Și el se razimă pe Unguri, pe cei din Ardeal, cari țin locul Ungariei libere. El are «un plan măreț: de a uni cele trei țeri romine într'un puternic bulevard al Europei în contra barbariei orientale». De aceia «a scris și el Papei de la Roma», de aceia «s'a pus supt protecția Împăratului Rudolf al II-lea», de aceia «a mers în persoană la Praga».

Și aici e necunoștința vieții istorice, judecata greșită a ei, tendința zădarnică, — cu un adaus de cruzime puțin cam impie în strămutarea înțelesului unei mari și dure-roase experiențe politice.

Ce a vrut Mihai? Întăiū, să trăiască potrivit cu sufletul său cel mare în hotarele unei țeri mici și ale unui neam neînțelegător. A smuls Turcilor libertatea principatului muntean. Mai departe nu prea avea nevoie de sprijinul nimănui. Turcii aveau atita de lucru în Ungaria, încit erau gata să-l îngăduie în cele mai ușoare forme de vasalitate. Împărăția lor era în decadentă,

incapabilă de a câștiga înapoi, fără concursul mișeliei noastre, ceia ce pierduse față de noi.

În Ardeal, prin retragerea lui Sigismund Báthory se făcuse însă un gol politic. Orice gol în atmosfera politică trezește o furtună, și anume din acea parte unde organizația e mai deasă și hotărîrea mai gata. Astfel a luat Mihai Ardealul. L-a luat pentru el, dar în numele Împăratului. De acesta se legase cu jurămint, nu pentru că ar fi fost represintantul intereselor generale europene, ci pentru că luase locul lui Sigismund Báthory în Ardeal.

Intitulindu-se Căpitan împărătesc în țara cucerită de dînsul, el avea un drept la recunoaștere fără zăbavă, la ajutor în toate privințele, la bani și oaste. Le-a așteptat, mulțămindu-se a întreținea cu Turcii relații de garantare a situației sale, aproape un an de zile. În acest timp, la orice s'o fi gîndit tragicul erou, la un lucru însă sigur că nu : la interesele Creștinismului și la Europa.

La interesele Creștinismului?

Dar atunci în Europa erau trei Creștinătăți care se luptau cu mai multă furie decât Creștinismul împotriva Islamismului. Era Creștinătatea catolică, cea luterană și calvină, cea ortodoxă ! Ideia creștină era numai o mască pentru anumite interese politice, o fantasmă trecătoare a unui visător.

Papei i-a scris Mihai o singură dată, în trecut, pentru bani. Niciodată un om al lui n'a călcat pragul Sfintei Sfințelor din Roma, papucul pontifical n'a primit măcar o sărutare din buze valahe.

Și, după un an de așteptare zădarnică, Mihai a văzut oaste împărătească, strinsă cu bani împărătești : ea l-a zdrobit la Mîrslău, pe dinsul, omul împărătesc.

De atunci, o diră de sînge, curgînd din puterea lui politică rănită de moarte, duce de-a lungul plaiurilor muntene, printre satele românești de dincolo, la Praga Împăratului. De acolo o întilnești iarăși : ea străbate alte sate românești de dincolo, a-

junge la Goroslău, cumpărat cu sînge din acest trup istovit, și ea se prefăce în cîmpia Turdei în lacul de sînge care nu se poate usca.

Suferind astfel pentru Casa de Habsburg, jertfă nevinovată a unui egoism dinastic fără păreche și a unei lașități politice care întrece în istorie pe oricare alta, Mihaï Viteazul nu dă învățătura pe care profesorul ardelean din București, în serviciul unui partid politic, cutează s'o ceară și de la marea lui umbră nerăzbunată. Ea spune altceva: că, oricît de strălucitoare ar fi o ambiție, oricît de ispititor ar scînteia un ideal creat de capriciul norocului, o putere politică nu trebuie să întrebuinteze decît mijloacele sale, care sînt de o potrivă exclusiv naționale.

Dacă era o umbră care nu trebuia întrebătată, era de sigur a lui Mihaï Viteazul. Sîngele lui a stropit alba hermină împărătească de un sînge pe care noi îl vom vedea în totdeauna pe dînsa.

IV.

Acum al treilea exemplu. Și, data aceasta, d. Bianu nemerește altă umbră tragică: a lui Brincoveanu. Și el, în calculele sale politice, de Domn cu totul slab, a avut în vedere și Viena. Iar rezultatul? Îl spune d. Bianu prea bine ca să-l spun eu altfel: «această politică i-a adus și moartea și distrugerea familiei».

Ca al patrulea act în dezvoltarea politicef noastre de alipire la Habsburgi, represintanți ai intereselor permanente europene, d. Bianu vede Unirea religioasă a Romînilor de dincolo cu Roma.

Înnainte însă de a vorbi și de acest exemplu, constatăm că, de la începutul epocii moderne până la războaiele lui Napoleon I-ii, n'a existat concepția Europei, afirmată din cînd în cînd în tratate cu caracter general european și represintată mai ales de acele

Puteri care doresc, înainte de toate, pacea, prin care se asigură munca economică și civilizația morală a popoarelor. A existat, în schimb, concepția practică, meschină, a echilibrului european, care îngăduia unor State, totdeauna îndușmănite prin ambiția fără frâu a dinastiilor, o clipă de odihnă asigurată. Și am recunoaște d-lui Bianu toate puterile, afară de aceia de a crea o Europă ad-hoc, de care vrea să sprijine, ca pe un om mort, trupul nației sale, pe care noi o cunoaștem, din potrivă, totdeauna în luptă și suferință, păstrându-se ea de sine, până astăzi.

Să ne întoarcem însă la Unire.

D. Bianu se întreabă de ce s'aun unit Vlădica din Bălgrad și protopopii lui cu Sf. Părinte de la Roma. D-lui răspunde — și, dacă n'ar fi un simplu A. B. anonim, rău s'ar supăra Blajul pe dînsul! — că nu din convingere, ci de hatirul Împăratului. Pentru ca să capete «ocrotirea Casei de Hab-

sburg» în vederea «organizației și cultului Bisericii naționale», amenințate de calvinismul unguresc.

De fapt, calvinismul supt Habsburgii stăpîni ai Ardealului nu putea să supere pe nimeni; era bucuros să se păstreze pentru Ungurii lui. Iar Vlădica, împreună cu toți protopopii și cu țircovnicii săi, a văzut altceva decît politica austriacă a Romînilor. Ei au văzut — sforțeze-se a înțelege aceasta mintea de idealist a d-lui Bianu! — prea-înnaltul Guvern și prea-sfîntul blid de linte. Cînd blidul s'a văzut gol, rămîind ca tot Romîni să adune linte ca s'o mănince supt auspiciii împărătești și binecuvîntîind numele Măriei Sale, atunci, dacă nu Vlădica, cei mai mulți s'au întors la legea cea veche, cu părerea de rău că, pe multă vreme, aruncaseră neamul lor în frămîntări strășnice, de care n'avea nevoie.

Și, în căutarea eroilor politicii habsburgice, fericiți, ei și tot neamul lor, de Împăratul, răsare pentru d. Bianu încă un mu-

cenic. Și, iarăși, tălmăcirea politică pe care e chemat s'o facă, dovada politică pe care e silit s'o înfățișeze, nu e decît o batjocură adusă memoriei sale. Ioan Inochentie Clain, Vlădică unit, care credea că a venit sorocul de plată pentru Împărat și a cerut viața legală a nației sale, nu ține în mîină «firul politicei tradiționale a Romînilor, începută de Ștefan-cel-Mare și continuată în toate timpurile de toți oamenii mari ai neamului nostru», «credincioși Împăraților din Casa de Habsburg», represintînd «civilisația europeană», care cuprinde cultură, umanism, dreptate și «conviețuirea pașnică a popoarelor».

Nu! În mîinile acestuia stă o carte de plîngere, cu caractere neșterse, pe care a înfățișat-o pe rînd Dietei ungurești din Ardeal, miniștrilor împărătești, Împăratului însuși, Papei, și, de oare ce ei toți represintaū neapărat numai interesele lor, s'a dus cu dînsa înaintea lui Dumnezeu cel veșnic, care pănă acum n'a avut vreme s'o

cetească nici el, în haosul de nedreptăți ce îndură lumea, dar care va ceti-o de sigur, și atunci cine știe unde vor ajunge, împreună cu pintenii celui din urmă cavaler maghiar, așchiile Tronului prea-înnalt!

V.

Și cei doi tovarăși cari i se dau lui Ioan Inochentie Clain ca să-l întovărășească la izbîndirea drepturilor românești din îndurare împărătească, n'au murit nici ei, te asigur, d-le Bianu, cum să dea Dumnezeu să-și poată isprăvi viața represintanții de astăzi ai ultimei forme de îngenunchere națională, n'au murit binecuvîntînd numele Măriei Sale izbăvitorul.

Nu! Ci Simion Bărnuț a pribegit la Iași și a murit în căruță ca dascălul Lazăr, pe care cei de dincolo nu-l primiseră și cei de dincoace nu-l înțeleseseră. Și ultimele cuvinte ce s'au desfăcut de pe buzele bolnavului, îndreptate către studentii din Iași,

cari nu le-aŭ uitat, aŭ fost : «Iubiți-vă patria și pe Domnul român !», și întreaga lui teorie politică are ca piatră de temelie, are ca principiu de însuflețire că un neam nu poate îngădui stăpânire străină — el zicea chiar : stăpînitori străini —, asupra lui.

Iar Andreiŭ Șaguna, care a încasat numai, prin organizarea Mitropoliilor de dincolo, prețul singelui pentru patruzeci de mii de vieți românești jertfite Împăratului, — Andreiŭ Șaguna a murit huliț de ai săi, nu pentru vinovăția lui, ci pentru vinovăția aceluï factor prea-înnalt care ne dăduse, la 1867, legați de mîni și de picioare, Ungurilor, fiindcă așa cereaŭ interesele dinastiei lui.

Și curaj trebuie să ai pentru a scrie, umilindu-ne ca neam, și putere trebuie să ai — dar nu cea care vine de la însușirile sufletești ale unui om, nici de la credința lui, — pentru ca să faci să se răspîndească și să se aplaude teorii ca acestea : «Rezultatele sînt cea mai bună dovadă că această politică a fost cea mai bună. Tot ce Romîniŭ

din monarhia habsburgică și-au putut conserva sau au putut obține ca drepturi și bunuri sufletești: Biserica, Mitropoliile și Episcopiile, școlile și alte instituții culturale, se datoresc bunavoinței Împăraților, cari li le-au acordat de cele mai multe ori în lupta cu oligarhia ungurească, lacomă și intolerantă».

Un cuvânt și încheiū. Rominii de dincolo au, aici la noi, toate drepturile unor frați, chiar înainte de recunoașterea, fără rost, a calității lor românești de Parlament. Ei au dreptul de a crește mândria lor prin situația noastră. Dar ei nu pot să aibă dreptul de a scădea mândria noastră prin înțelegerea greșită a situației lor și a izvoarelor ei.

Dar ce e altceva decât o injosire a României cînd acest Român de dincolo o înfățișează ca un «resultat al politicei tradiționale românești», al «concordanței cu interesele cele mari ale Europei»!

Nu, d-le, România e cu totul altceva!

Dacă ar fi numai atât, o schimbare de politică în sens netradițional ar trebui să o piardă. Și te asigur că noi nu sîntem trădători ai României și ai neamului românesc. Socotim că în bunătatea unei largi inteligențe idealiste găsești dreptatea care trebuie pentru a recunoaște că nu sîntem destul de orbi, în cunoștința deplină a trecutului și a prezentului românesc, pentru a nu ști să deosebim drumul jertfei zădarnice, adausă la zădarnica jertfă a strămoșilor, de drumul muncii libere pe basă strict națională și avînd în vedere numai scopurile naționalității noastre.

Din cită muncă s'a cheltuit de înnaintașii noștri, numai *aceasta* a fost rodnică: ei, și nu Habsburgilor, orî Papei, orî Europei, îi datorim acest scump lucru care este România de azi. Și numai muncii în acest sens îi vom datori România de mine, care nu stă în buzunarele niciunui Împărat de pe lume!

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
I. Învățăturile ce le dă Mihai Viteazul	3
II. Chestia națională: Datoria României și a Românilor neliberi	21
III. Încă un avocat al Împăratului	43

